

KOLUMBOVSKA RAZMJENA – KAKO SU GEOGRAFSKA OTKRIĆA PROMIJENILA SVIJET?

Sanja Banjeglav

Kao jedna od izravnih posljedica velikih geografskih otkrića tijekom 15. stoljeća i kolonizacije koja je potom uslijedila jest dvosmjerna razmjena biljnih i životinjskih vrsta, ideja i tehnika Novog i Starog svijeta. Prvi kolonizatori sa sobom su donijeli sustav vrijednosti i kulturu koja će vrlo brzo postati dominantna na novom kontinentu. Istodobno, iz novih su naseobina, putem trgovačkih karavana, u Stari svijet donosili nove biljne i životinjske kulture koje su postale sastavni dio svjetske flore i faune. Kako je uz prvi kontakt, koji je ujedno značio i prvu razmjenu, nerazdvojivo ime otkrivača Kolumba ne čudi etimologija pojma „kolumbovska razmjena“ koji je skovao Alfred Crosby u svome djelu iz druge polovice 20. stoljeća.

Kristofor Kolumbo umro je ne znajući da je 1492. godine, pristavši na obalu Srednje Amerike, otkrio dotada potpuno nepoznatu polovicu svijeta. U svakome smislu, bio je to Novi svijet, naziv koji mu je i sam Kolumbo dao vrativši se u Španjolsku (Wassermann, 1992: 78-79). U njemu su živjeli ljudi čiji se jezik, običaji pa čak i vanjski izgled u mnogome razlikovao od svega što su Europljani dotada poznavali. Osim toga, okoliš u kojemu su živjeli neobično je iznenadio, ponekad i prestravio dotad neustrašive avanturiste koji su se odvažili na duga oceanska putovanja u nepoznato. Nakon Kolumbova putovanja, u novootkrivenu će zemlju polaziti i drugi istraživači željni pustolovine, po nalogu kraljeva i kraljica željnih novih resursa. Uslijedit će „doba geografskih otkrića“ koje će transformirati kako Novi tako i Stari svijet. Osim diskontinuiteta na društvenome i kulturnome planu, zbog kojeg se upravo godina Kolumbova otkrića Amerike uzima kao prelazak u novo povijesno doba, razmjenom biljnih i životinjskih vrsta izmijenit će se i okoliš dvaju svjetova.

Zemlja gdje “psi nikada ne laju”

Prvi Europljani, pristavši uz obale otoka srednje Amerike, nisu znali da ovo mjesto postoji i razvija se zasebno od sveg poznatog svijeta već tisućama godina, ali zapisi o čudnovatosti i neobičnosti te njihovo oduševljenje krajevima daju naslutiti da su prvi istraživači ipak bili svjesni različitosti nove zemlje od njihove domovine. Kolumbovi su dnevnicima puni zapisa o drveću u otkrivenoj zemlji koje se “razlikuje od našega kao dan od noći; a isto tako i plodovi i trava i kamenje i sve drugo” (Kolumbo, 1992: 44). Iako Kolumbo na više mjesta navodi čudnovate biljke, životinje i običaje koje je zamijetio, njegovi su opisi šturi, neodređeni, a često ih pogrešno uspoređuje s poznatim vrstama Starog svijeta. Ponekad su to priče o gotovo mitskim

vrstama te ih treba uzeti s rezervom. Tako u admiralovim dnevnicima saznajemo za „pse koji nikad ne laju“, „ribu koja je baš ličila na prase“, „na jednom drvu pet ili šest različitih vrsta lišća“ i slično (Kolumbo, 1992: 42, 53, 71). Kolumbo je zaista vrlo malo zapisao o flori i fauni na koju je nailazio, a kako sam priznaje, jedan od razloga bilo je nedovoljno poznavanje i zanimanje za biljni i životinjski svijet, no svakako ga je primarni cilj putovanja; pronalazak zlata, odvrtao od toga posla (Kolumbo, 1992: 47-48). Ono što su Kolumbo i njegovi suvremenici smatrali otkrivenima zemljama i njihovu značaju najbolje pokazuje kraljevsko primanje Kolumba po povratku s putovanja. Najprije su, kao u kazališnoj predstavi, pred Izabelu i Fredinada dovedeni Indijanci, a nakon njih košare s proizvodima i životinje s otoka¹. A na kraju, najvažnije od svega, zlato koje je svojim sjajem i količinom zadivilo sve prisutne tako da su zaboravili na prethodno predstavljeno (Wassermann, 1992: 79). Zlato je zasjenilo ostalo, stoga nam tek prvi značajni historiografi Novog kontinenta, Bartolome de las Casas i Gonzalo de Oviedo, donose opise od važnosti inicijalnih susreta s raznolikošću bogatstva Novog svijeta. Jasno je da su prvi istraživači bili svjesni važnosti novih resursa, materijalnih i duhovnih. No, gotovo je nemoguće reći koliko su mislili na to da je s njihovim otkrićem započelo novo doba globalne razmjene, biljaka, životinja, znanja, vještina i ideja koje je promijenilo način života stanovnika obaju svjetova, koje se nastavlja do današnjeg dana. Kada znamo da je za taj fenomen razmjene između Novog i Starog svijeta presudan trenutak otkrića, logična je etimologija pojma „kolumbovska razmjena“².

Čudesni usjevi

Kada se pokušamo prisjetiti jednog talijanskog jela, teško ćemo zamisliti neko jelo bez rajčice kao glavnoga sastojka, a većina europskih zemalja u svojoj kuhinji ima tradicionalno jelo čiji je glavni sastojak krumpir. Gotovo je nemoguće na prvi tren zamisliti što su Europljani jeli prije otkrića Amerike. No, na početku nije bilo tako; kada je ova hrana stigla u Europu, malo je reći da nije bila poželjna. Kružile su legende kako krumpir, zbog svoga izobličeneog i ružnog vanjskog izgleda, uzrokuje gubavost, a neke su ruske pravoslavne sekte jedenje krumpira, kao i rajčice te šećera, proglasile grijehom, jer nisu spomenuti u Bibliji

1 Španjolski povjesničar Munoz zapisao je biljne i životinjske vrste predstavljene kraljevskom paru. Neke od biljaka su: batat, agave, duhan, palmino ulje, a životinje su: američki pas, vrsta kanarinca, vrsta miševa, guštera itd.

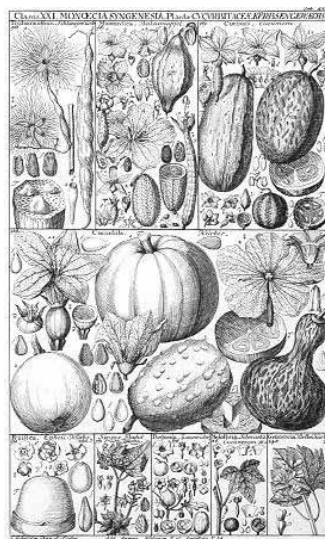
2 Termin je skovao Alfred Crosby kada je u knjizi „Columbian exchange“ izdanoj 1972., s geografskog i biološkog stajališta nastojao protumačiti odnose Amerikanaca i Europljana u prvim stoljećima otkrića Novog svijeta.

(Weatherford, 2003: 73). Gotovo su sve američke biljke za Europljane bile previše neobične da bi ih se koristilo u prehrani, no zato su izazivale interes i uzgajale se u vrtovima sveučilišta, samostana koji su ih proučavali pokušavajući otkriti njihova medicinska svojstva ili pak među plemićima koji su se mogli pohvaliti komadom egzotike u svome vrtu (Kiple, Ornelas, 2000: 354). Tek kad su prosvijećeni apsolutisti osamnaestog stoljeća shvatili kako novi usjevi pružaju veće prehrambene mogućnosti i mogu spriječiti epizode gladi koje su stoljećima pogađale Stari kontinent, nove biljne vrste postaju hrana masa. Tako su seljaci počeli saditi krumpir na svojim poljima pod pritiskom teških financijskih tereta i moguće gladi (Weatherford, 2003: 72-74).

Prva zemlja koja je usvojila krumpir bila je Irska u drugoj polovici 16. st., a od tamo, krumpir se širio preko Engleske, Francuske sve do istočne Europe te je početkom 19. st. naposljetku oduševio Ruse koji ga počinju naveliko saditi. S poboljšanom prehranom cijeloga stanovništva, manje bolesti i gladi te rastom stanovništva, raste snaga sjevernih zemalja koje od južnih sila preuzimaju vodeću ulogu (Weatherford, 2003: 76-77). O presudnosti krumpira kao prehrambene namirnice za jednu zemlju, dovoljno govori činjenica da je u vrijeme kada je Irsku pogodila „bolest krumpira“ tisuće ljudi umrlo ili emigriralo (Weatherford, 2003: 73).

Kukuruz i suncokret se danas, iako nisu našli široku primjenu u prehrani, u najvećoj mjeri uzgajaju u europskim zemljama. Suncokret zbog svoje mogućnosti prerade u biljno ulje, a kukuruz kao hrana za domaće životinje koje opet povećavaju opskrbu mesom, mlijekom i jajima. Suprotno od krumpira, kukuruz je bio naširoko kultiviran u južnoj Europi te je postigao isti učinak rasta populacije (Weatherford, 2003: 79-81). Kada je francuski povjesničar Fernand Braudel kukuruz i krumpir nazvao „čudesnim usjevima“, mislio je upravo na njihov nevjerojatan doprinos smanjenju gladi i povećanju stanovništva Europe (Weatherford, 2003:72-73).

No, iz Amerike je doneseno mnogo novih kultura, nekima je trebalo duže kako bi se ukorijenile, a neke su i dalje ostale egzotična hrana čija se prava prehrambena vrijednost još nije prepoznala. Iz Staroga svijeta ili izravno putem brodova, te su se kulture prenosile na ostale kontinente i postale dio flore, ukoliko je za to bilo interesa i klimatskih uvjeta. Tri petine svih današnjih uzgajanih kultura na svijetu došlo je iz Amerike (Weatherford, 2003: 78). No, unatoč stoljetnim kontaktima, obala Sjeverne Amerike i ostatka svijeta jest samo 15 % od ukupnog broja biljnih vrsta ne-američkog porijekla (Crosby, 2003: 4-5). Za Južnu Ameriku možemo pretpostaviti još manji postotak zbog, još uvijek, djelomične izoliranosti i nenaseljenosti nekih predjela. No, samo nam ovaj uvid u podatke daje sliku o prirodnom bogatstvu Amerike.

Indijanske kultivirane biljke koje su se počele širiti kontinentima nakon 1942. godine

Vrsta	Ime	Podrijetlo
Sjeme	AMARAT	- Gvatemala, Južni Meksiko
	GRAH	- Gvatemala, Južni Meksiko
	KUKURUZ	- Meksička dolina
	KIKIRIKI	- Središnje nizine Južne Amerike
	SUNCOKRET	- Jug Sjeverne Amerike
Gomolj	MANIOKA	- Nizine Srednje i Južne Amerike
	KRUMPIR	- Andska regija
	SLATKI KRUMPIR	- Južna Amerika
Povrće	ČAJOT (MEKSIČKI KRSTAVAC)	- Gvatemala, Južni Meksiko
	PAPRIKA	- Srednja i Južna Amerika
	BUNDEVE	- Tropska i subtropska Amerika
	RAJČICA	- Planinski predjeli Južne Amerike i Meksika
Voće	AVOKADO	- Gvatemala, Južni Meksiko
	KAKAO	- Gvatemala, Južni Meksiko
	PAPAJA	- Gvatemala, Južni Meksiko
	MARAKUJA	- Središnja Južna Amerika
	ANANAS	- Središnja Južna Amerika
	JAGODA	- Križanac između čileanske i divlje sjevernoameričke bobice
	VANILJA	- Gvatemala, Južni Meksiko, Karibi
Obredne biljke	DUHAN	- Tropska Amerika
	KOKA	- Andski predjeli Ekvadora, Perua i Bolivije

Tablica 1. Američke kulture u komercijalnoj upotrebi (Mihelič Pulsipher, 2000: 116)

Ali i druge su kulture, danas raširene na svim kontinentima, prvi uzgajali američki Indijanci. Razne vrste mahunarki bile su temelj indijanske prehrane, poglavito u Srednjoj Americi, a donesene, postale su omiljena hrana i Europljana. Neke druge vrste, poput kikirikija, nisu doživjele istu sudbinu, no kikiriki se zbog suhe klime ipak udomaćio u nekim afričkim zemljama, a u Sjevernoj Americi postao omiljen namaz (Weatherford, 2003: 78-79).

Iako je Amerika, posebice Srednja i Južna, imala vrlo naprednu kultivaciju biljaka, mnoge su vrste, pristigle s prvim moreplovcima Staroga svijeta, konkvistadorima i kolonizatorima našle, svoje mjesto u prehrani njezinih stanovnika. Tako je teško zamisliti američku kuhinju bez riže, šećerne trske, banana, citrusa, dinje i lubenice, luka, jabuke, pšenice i drugih vrsta koje se uveliko uzgajaju na tim teritorijima (Mihelič Pulsipher, 2000: 115). Osim toga, upravo je primarni razlog kolonizacije bio usko vezan uz uzgoj biljnih vrsta potrebnih za trgovinu (Crosby, 1994: 17). Tako su portugalske kolonije od samoga početka bile predodređene za proizvodnju šećera zbog pogodne klime, zemlje, ali i bogatstva drva potrebnog za preradu šećerne trske (Povijest 8, 2008: 304).

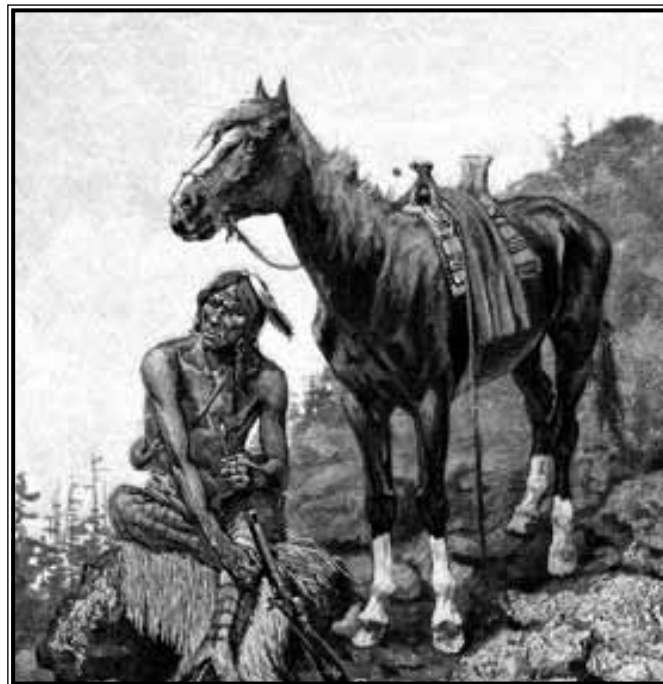
Razmjena životinjskih vrsta

Iz novootkrivenih su se zemalja istraživači vraćali s pričama o mitskim zvijerima pa je tako Amerigo Vespucci zabilježio kako ga je iguana, kojoj nedostaju krila, podsjetila na leteću zmiju iz legendi. Kako životinjske, tako i biljne vrste Europljanima postaju sve poznatije, kada se ide od juga prema sjeveru Amerike. Tako sjevernoameričke životinje nisu izazivale toliki strah pred osvajačima (Crosby, 2003: 6). Od svih američkih životinja, samo je puran dobio zasluženo mjesto u prehrani stanovništva Staroga svijeta. Ipak, Europljani su imali daleko veći broj domestificiranih životinja od Indijanaca, koji su pripitomili samo purana, patku, psa, zamorca (gvinejsku svinju) i ljamu. Ljama se nije mogla mjeriti s europskom kravom i živjela je samo na visokim nadmorskim visinama, a jedenje zamoraca bio je tabu među europskim svijetom. Iako je Sjeverna Amerika imala i velike životinje poput bizona, medvjeda i losova, one nikad nisu bile glavni dio indijanske prehrane te kao takve, nisu bile posebno zanimljive prvim kolonizatorima, kao ni prvim istraživačima koji su nastojali sa sobom ponijeti sve što bi im koristilo u domovini (Weatherford, 2003: 99). Kada su europske bolesti poharale većinu indogene populacije, kolonizatori nisu oklijevali napuštenu zemlju pretvoriti u pašnjake za poznatu stoku poput ovaca, goveda, magarca i konja. Tako je i preostalo indijansko stanovništvo naučilo koristiti ove životinje: konje za lov, a ovce za vunu, prema drevnoj predalačkoj tehnologiji (Mihelič Pulsipher, 2000: 115). Upravo su te životinje omogućile prvim kolonizatorima bolji život na novoj zemlji, no u nekim su slučajevima prepuštane divljini gdje su se dalje razmnožavale te tako postale prepreka europskim težnjama. Tako su, uz pomoć konja, Indijanci uvelike uspjeli zadržati neovisnost pred kolonizatorima na velikim sjevernoameričkim ravnicama te je konj na neki način, postao glavni simbol sjevernoameričkih domorodaca (Crosby, 1994: 10).

Plemeniti divljak

Iako je nezahvalno govoriti o razmjeni ideja između Starog i Novog svijeta, jer je ovo apstraktno polje podložno raznim interpretacijama, možemo se osvrnuti na to kako je indijanski način života utjecao na Europljane.

Moreplovci, istraživači i konkvistadori Indijance su smatrali inferiornim, a njihovu kulturu zaostalom u odnosu na europsku. Tek su kasnije iz Amerike stizala izvješća koja su nastojala tumačiti indijanske zajednice, njihove običaje i način funkcioniranja, a u Europi su započele velike filozofske rasprave o tom problemu. Tada su društva, koja su kolonizirali Španjolci i Portugalci, već jedno stoljeće bila uništena, no domorodačke zajednice Sjeverne Amerike izazvale su veliko zanimanje. Njihov specifičan način funkcioniranja, u kojemu nema jakih položaja vodstva i prisilnih institucija, bio je šok Europljanima koji nisu mogli zamisliti život bez vladara. Europljani su postali svjesni

Konj je jedna od životinja Starog svijeta koja se uspješno ukorjenila na Novom kontinentu i postala jedna od prepoznatljivosti sjevernoameričkih Indijanaca.

kako je moguće kolektivno živjeti uz puno poštovanje osobne slobode i individualnosti bez društvenih klasa. Stoga, nije neobično da je Thomas More u svoju utopiju uključio izvješća prvih posjetitelja Amerike, posebno Ameriga Vespuccija (Weatherford, 2003: 122-123). Nadalje, u svojoj satiri de Montaigne piše o tome kako među Indijancima ne postoje magistrati, oružane snage, bogatstvo, siromaštvo i nasljedstvo. Među prvim etnografima Sjeverne Amerike bio je Baron de Lahontan, koji je otkrio jedno uređeno društvo Huron Indijanaca u Kanadi koje nije imalo formalnu vladu, društvene klase, rodbinski sustav i osobno vlasništvo. Zbog toga je oživio grčku izvedenicu „anarhija“ u doslovnom značenju „nema vladara“ (Weatherford, 2003: 124-125). Većina je prosvjetiteljskih ideja neizravna posljedica europskoga kontakta s indijanskim zajednicama koje su obično živjele u pravednijim i ravnopravnijim društvenim uvjetima. Tako je skovan izraz „plemeniti divljak“, čovjek slobode koji živi u „prirodnom stanju“. On je predstavljao novi ideal ljudskih političkih odnosa i dok su neki, u bijegu od „civilizacije“, pošli u Ameriku, neki su ostali s idejama kojima su mislili mijenjati svoj svijet. Tako je mašta Europljana napokon oslobođena te su počeli zamišljati drugačiji svijet, svijet koji je uključivao ukidanje vladara, crkve, klasa i institucija.

Kada je u 19. st. napušten pojam o plemenitom divljaku, političke institucije domorodačkih Amerikanaca počele su se znanstvenije promatrati. Proučavanje indijanskih političkih institucija u djelu *Savez Iroquisa* Lewisa Henryja Morgana, utjecalo je na tadašnje poimanje politike i države. Osim što je poslužilo kao temelj Engelsove knjige *Podrijetlo obitelji, privatnoga vlasništva i države*, poslužilo je i kao primjer primitivnog komunizma (Weatherford 2003: 160-161). Mnoge su

značajke irokiškog političkog sustava implementirali utemeljitelji Sjedinjenih Američkih Država u novu državu u nastanku. Navodno je upravo irokiški poglavica predložio ujedinjenje trinaest kolonija po federalnom načelu (Weatherford, 2003: str. 136).

Razmjena tehnika

Na prvi je pogled indijanska tehnologija vrlo jednostavna i daleko primitivnija od one Staroga svijeta. No, na području ratarstva, izuzetno važnom za preživljavanje indijanskih društava, tehnike i znanja Starog svijeta nisu se stoljećima mogla nadmažiti.

Kada su kolonizatori pokušali raskrčiti bjelogorične šume Sjeverne Amerike, njihove sjekire i plugovi nisu bili dovoljni te su se poslužili drevnim indijanskim načinom. Indijanci su opojasavali ili gulili koru deblima, kako bi prekinuli dotok sokova u drvo, te ga tako nakon nekoliko mjeseci umrtvili, tj. nestala bi krošnja i sunce je nesmetano prodiralo, kako bi mogli kultivirati tlo u blizini. Američki su farmeri također preuzeli tradicionalni ratarski sustav humkanja umjesto sađenja i slijedili su ga sve do prve polovice 20. st. Taj je sustav smanjivao eroziju tla, a kada je napušten, erozija se znatno povećala (Weatherford, 2003: 88-89).

Osim toga, Indijanci su razvili temeljito znanje o načinima tretiranja tla, procesu selektiranja sjemenki koji je dopuštao sadnju stotina sorata svake biljke koju su kultivirali, ali i o tehnologiji za procesiranje biljaka u hranu (Weatherford, 2003: 90-95).

Bolesti i lijekovi

Kako je nekolicina naoružanih konkvistadora u svega nekoliko desetljeća uspjela pokoriti tisućljetne kulture i napredne civilizacije Amerike? Navode se dva razloga: njihova tehnološka superiornost i bolesti (Karras, McNeill, 2002: 4). Osim svojih željeznih mačeva, Europljani su sa sobom u Novi svijet donijeli puno razornije oružje; mikrobe, na koje indogena populacija nije razvila imunost i koji su unutar prvoga stoljeća kontakta civilizacija usmrtili većinu indijske populacije. U ljudskoj povijesti nije zabilježen slučaj kada je jedan narod u isto vrijeme napalo toliko novih i smrtnih bolesti. Velike boginje, kuga, tuberkuloza, malarija, žuta groznica, gripa bile su također ubojice Starog svijeta, no kako su dolazile u valovima, dijelovi populacije razvili su imunost na njih. Indijancima, koji su se tisućljećima razvijali odvojeno od ostatka svijeta, te su bolesti bile nepoznate, kao i one bolesti koje su Europljani lako prebolijevali, poput dječjih ospica, zaušnjaka i hripavca (Weatherford, 2003: 191).

Bolesti došle s Kolumbovim drugim putovanjem 1493.,

smanjile su populaciju većine Karipskih otoka na gotovo polovicu. Svega nekoliko desetljeća kasnije, u svojem pismu Karlu V. iz 1519., fratri su zabilježili prve epidemije koje su prouzročile dječje ospice (Cook, 1998.: 60-61).

Bolest se širila zapanjujućom brzinom i kada su Španjolci zauzeli astečku prijestolnicu Tenochtitlan, „ulice su bile prepune preminulih i bolesnih ljudi da su vojnici morali hodati po njima“ (Cook, 1998: 67).

Moglo bi se zaključiti kako bi Indijanci smanjili razorne učinke ovih bolesti da su bili napredniji i imali razvijeniji sustav liječenja. No, takvu pretpostavku opovrgava činjenica da su upravo indijanski iscjelitelji pronašli lijek za malariju čim su je europske trgovački brodovi prenijeli u Ameriku. Tajni sastojak bio je kinin, jedan od

sastojaka tradicionalnoga lijeka peruanske kore. Kora je uvedena u Europu u prvoj polovici 17. st., a 1643. spomenuta je u jednom belgijskom medicinskom tekstu. Prije uvođenja kinina, malarija je godišnje ubijala otprilike dva milijuna ljudi u svijetu, a nakon proširenja toga lijeka, stopa je znatno smanjena, što je naposljetku omogućilo europsko naseljavanje u Americi (Weatherford, 2003: 174). Istina je da su Indijanci na svome kontinentu imali najveći broj ljekovitoga bilja, no oni su posjedovali bogato znanje o farmakologiji i medicinskoj praksi s kojim se europski liječnici i alkemičari nisu mogli mjeriti. Tako su huronski Indijanci u Kanadi pripremali *uvarak* koji ih je štitio od skorbuta, a sadržavao je masivnu dozu vitamina C. Europljani su ovo indijansko otkriće ignorirali sve do

rada Jamesa Lind krajem 18. st. koji je poznat kao otkrivač uzroka i lijeka za skorbut. Istina je da mu je zapis o jednom susretu Europljana s indijanskim lijekom sredinom 16. st., otkrio što bi mogao biti sastojak protiv kojeg se može boriti s ovom bolešću. Lindov rad doveo je do otkrića vitamina i dubljeg razumijevanja ljudske prehrane (Weatherford, 2003: 178-179).

Osim kompleksnog sustava lijekova, Indijanci su prakticirali i brojna medicinska umijeća, koja do sada nisu dovoljno istražena, poput operacija na mozgu (Weatherford, 2003: 183). Među Astecima je također bila raširena praksa kupanja, za koju su Španjolci vjerovali da slabi tijelo i da može dovesti do teških bolesti. Kupanje se provodilo u parnim kupeljama, koje su bile slične rimskim, u kojima se vršila masaža različitim biljkama i mastima. Držeći da je ovakvo kupanje štetno za Indijance, kolonijalni dužnosnici stavili su ga izvan zakona sve dok u Meksiku ove parne kupelji nisu nestale. Uništenje ovih kupelji prilično je pridonijelo brzom širenju epidemija Starog svijeta (Weatherford, 2003: 185-186).

No, ovaj put, značajnije nego u drugim slučajevima, razmjena je bila obostrana. Amerika je u Stari svijet

Prikaz Indijanki sa današnje Floride tijekom sjetve dok muškarci kultiviraju zemlju. Indijanci su imali vrlo napredan sustav kultivacije biljaka koji su Europljani većinom potisnuli.

Nakon dolaska Europljana većina stanovništva podlegla je epidemiji novih zaraznih bolesti.

donijela strašnu bolest – sifilis. Odmah po Kolumbovu povratku s prvoga putovanja, europski kroničari bilježe pojavu nove bolesti diljem Europe. Simptomi su bili isti, a svi su ih bilježili imenom zemlje iz koje je dolazila. Tako su novu bolest Talijani nazivali francuskom, Englezi španjolskom, Poljaci njemačkom, a Rusi poljskom. Suvremenici su tvrdili da je bolest donio Kolumbo iz Hispaniole, a u tome se slažu i iskazi dvojice najvažnijih kroničara Novoga svijeta; Las Casasa i De Ovieda (Crosby, 2003: 124-125). Prvi dokumentiran slučaj bolesti bio je u Italiji samo dvije godine nakon otkrića Novoga svijeta, a nakon desetak godina, sifilis se proširo do Kine. Bolest se širila brzo i djelovala razorno. Njezin je učinak bio poput učinka AIDS-a u dvadesetome stoljeću. Nije bilo poznatog lijeka za sifilis, zaraza se lako širila, napadala je mlade i obično završavala smrtnim ishodom (Weatherford, 2003: 190).

U trenutku otkrića onoga što se naziva Novim svijetom, bez sumnje je započelo novo povijesno doba. No, i prije velikih geografskih otkrića pustolovi su otkrivali nove krajeve, daleko u prapovijest sežu kontakti i razmjene među dotad izoliranim kulturama. Ipak, ono čime se razlikuje „kolumbovska razmjena“ jest njezin posljedični opseg i važnost. Teško je uopćiti cjelokupni značaj takve razmjene pa čak i uključiti sve njegove sastavnice. Na primjer, samo o dopremanju afričke populacije kao robovske snage, već su napisane bibliografije, no i to je jedan važan aspekt razmjene. Ono što zapanjuje jest značaj te razmjene i činjenica da je od toga trenutka i zbog tog procesa svaki dio svijeta počeo

nalikovati drugome više no ikada prije. Taj se proces nastavlja do današnjega dana te možemo predvidjeti da će se zasigurno pojačati u ovom razdoblju snažne globalne povezanosti.

COLUMBIAN EXCHANGE - HOW DID THE GEOGRAPHICAL DISCOVERIES CHANGE THE WORLD?

by Sanja Banjeglav

As one of the direct consequences of great geographical discoveries during the 15th century, and a colonization that followed it, was a two-way exchange of plant and animal species, ideas, and techniques of the New and Old World. The first colonists brought along a set of values and a culture that will soon become dominant in the new continent. At the same time these new colonies, through merchant caravans, brought new animal and plant crops that had become an integral part of the world's flora and fauna in the Old World. Since the first contact which meant the first exchange of goods is inseparable with the name of the discoverer Columbus, the etymology of the term "Columbian Exchange", which was coined by Alfred Crosby in his work from the second half of the 20th century, is not surprising.

Literatura

1. Cook, David Noble, 1998. *Born to Die: Disease and New World Conquest, 1492-1650*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
2. Crosby, Alfred W., 1994. *Germs, seeds and animals: studies in ecological history*, M. E. Sharpe, New York.
3. Crosby, Alfred W., 2003. *The Columbian Exchange. Biological and Cultural Consequences of 1492*, Preager Publishers, Westport, CT.
4. Karras, Alan L., McNeill, J.R., 2002. *Atlantic American Societies. From Columbus through abolition. 1492 – 1888*, Routledge, New York.
5. Kiple, Kenneth F., Ornelas, Kriemhild C., 2000. *The Cambridge World History of Food. Volume one*, Cambridge University Press, New York.
6. Kolumbo, Kristofor, 1992. *Putovanje u Novi svijet. Dnevnic i pisma*, Naprijed, Zagreb.
7. Mihelić Pulsipher, Lydia, 2000. *World Regional Geography*, W. H. Freeman and Company, New York.
8. Skupina autora, 2008. *Povijest 8. Humanizam i renesansa, doba otkrića*, Europapress holding, Zagreb.
9. Wassermann, Jakob, 1992. *Kolumbo. Otkrivanje Amerike*, Izvori, Zagreb.
10. Weatherford, Jack M., 2003. *Indijanski darovatelji. Kako su Indijanci obiju Amerika preobrazili svijet*, MISL, Zagreb.

Žena iz sjevernog Perua zaražena dječjim ospicama.
Zabilježeno je da su dječje ospice ubijale stanovništvo čitavih sela.